

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تاریخ اسلام (۲)

سال سوم آموزش متوسطه

رشته علوم و معارف اسلامی

۱۳۹۲

«این تاریخ اسلام و خصوصاً حکومت‌هایی را که در اسلام بوده است، باید مطالعه کرد و از آن پند گرفت».

حضرت امام خمینی رحمه الله علیه

(صحیفه نور، ج ۷، ص ۵۱۹)

معلمان محترم و اولیای گرامی دانش آموزان و صاحب نظران می توانند نظر اصلاحی خود را در باره مطالب
این کتاب از طریق نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۱۵۸۵۵/۳۶۳ - گروه درسی مربوط و یا پیام نگار (Email)
ارسال نمایند. talif@talif.sch.ir

دفتر تالیف کتاب های درسی ابتدایی توسط نظری

فهرست مطالب

۱ بخش یکم — حکومت امویان (مروانیان) و عباسیان

- ۲ درس اوّل — حکومت مروانیان
۱۵ درس دوم — حکومت عباسیان (۱)
۲۸ درس سوم — حکومت عباسیان (۲)
۴۴ درس چهارم — اسلام در آندلس

۵۵ بخش دوم — امامان شیعه علیهم السلام و تشیع در عصر مروانیان و عباسیان

- ۵۶ درس پنجم — امامان شیعه در عصر مروانیان
۶۵ درس ششم — امامان شیعه در عصر عباسیان (۱)
۷۶ درس هفتم — امامان شیعه در عصر عباسیان (۲)
۸۸ درس هشتم — تشیع در عصر عباسیان (۱)
۹۷ درس نهم — تشیع در عصر عباسیان (۲)

۱۱۰ بخش سوم — فرهنگ و تمدن اسلامی

- ۱۱۱ درس دهم — فرهنگ و تمدن اسلامی (۱)
۱۲۱ درس یازدهم — فرهنگ و تمدن اسلامی (۲)
۱۳۹ درس دوازدهم — فرهنگ و تمدن اسلامی (۳)

۱۵۱

فهرست منابع

سخنی با دبیران

همکار گرامی کتاب درسی تاریخ اسلام (۲) در ادامهٔ مباحث کتاب تاریخ اسلام (۱)، رویدادها و تحولات تاریخ جهان اسلام را از دوران پس از قیام امام حسین علیه السلام تا سقوط خلافت عباسی در سال ۶۵۶ ق در چند محور اصلی مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد:

– تاریخ تشیع و سیرهٔ زندگانی امامان شیعه پس از شهادت امام حسین علیه السلام تا عصر غیبت

– مسیر و سرانجام خلافت اموی و چگونگی پیدایش و دوره‌های خلافت عباسی

– حکومت مسلمانان در اندلس و سرانجام آن

– تاریخ فرهنگ و تمدن مسلمانان و فراز و نشیب‌های آن

برای اجرای مفید و مؤثر و تأمین اهداف مورد نظر از طرح این مباحث، توجه به چند نکته شایسته است:

۱- به دلیل تخصصی بودن مباحث و مطالب کتاب، ضروری است مدرسان کتاب، دانش‌آموختهٔ رشته‌های

تاریخ و یا تاریخ و تمدن اسلامی باشند

۲- محتوای کتاب مشتمل بر مهم‌ترین محورهای قابل بحث در تاریخ اسلام و از اهمیت زیادی برخوردار

است از این رو، شایسته است دبیران محترم با بهره‌مندی از اطلاعات کافی و فراتر از مطالب کتاب، نیازهای علمی

دانش‌آموزان را به خوبی پاسخ دهند در انتهای کتاب، منابع مورد ارجاع و استناد و نیز منابعی که مطالعهٔ آنها مفید به

نظر می‌رسید، معرفی شده‌اند مطالعهٔ این منابع به دبیران عزیز توصیه می‌شود

۳- توجه دادن دانش‌آموزان به موضوع و روش علم مورد نظر و بیان اهمیت و هدف‌های آن علم، شرط لازم

و اساسی برای آموزش هر مادهٔ درسی است بنابراین، در آغاز سال تحصیلی و حتی در طول سال، موضوع، روش،

اهمیت و هدف‌های علم تاریخ را برای دانش‌آموزان تبیین نمایند

۴- عنایت داشته باشید هدف آموزش تاریخ به ویژه در مقطع تحصیلی متوسطه، فقط انتقال دانش به مخاطبان

در قالب پاره‌ای اخبار و گزاره‌های تاریخی نیست؛ بلکه در مرتبهٔ اول مقصود ایجاد انگیزه و علاقه در دانش‌آموزان

برای مطالعه و تحقیق مداوم و مستمر در تاریخ است و در مرتبهٔ دوم هدف عبرت‌آموزی و بهره‌گیری از تاریخ در

زندگی، بر مبنای درک و شناخت تحولات تاریخی و تجزیه و تحلیل آن است

۵- دستیابی به هدف فوق، بیش‌تر، روش و ابتکار خاص خود را در دو بخش تدریس و ارزشیابی اقتضا

می‌کند و از طریق روش سنتی آموزش تاریخ؛ مانند سخنرانی صرف دبیر و تبدیل کتاب درسی به انبوهی از پرسش و

پاسخ‌های جزئی و منفصل از هم، محقق‌شدنی نیست و نیازمند به کارگیری روش‌های متنوع و فعال تدریس است

جلب مشارکت دانش‌آموزان در فرایند یاددهی - یادگیری و ترغیب و تشویق آنان به پرسشگری، شرکت در مباحثه

کلاسی و انجام پژوهش‌های گروهی در داخل و یا خارج از کلاس، روش مؤثر و مفیدی برای آموزش تاریخ است

به خاطر داشته باشید که تقویت مهارت گفت و گو، اظهار نظر و بیان تحلیل‌های مستدل و مستند از جمله هدف‌های آموزش درس تاریخ است و چنان‌که روشن است بخش‌های **فکر کنید و پاسخ دهید** برای مباحثه و تأمل بیشتر در درون کلاس و بخش‌های **اندیشه و جست و جو** برای انجام پژوهش در خارج از کلاس در نظر گرفته شده است

۶- مباحث کتاب در قالب سیر تاریخی و به گونه‌ای منطقی تنظیم و سامان‌دهی شده‌اند. بنابراین، مطالب درس‌ها را به شکل پیوستار و در قالب فرایندی از تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی با نظم علی و معلولی ارائه دهید و از طرح پدیده‌های تاریخی به صورت وقایع منفرد و مجزا از یکدیگر پرهیز کنید؛ چرا که تبدیل درس تاریخ به گزاره‌های جزئی و بی‌ارتباط با هم در خوشبینانه‌ترین حالت به انباشت ذهنی موقت مجموعه‌ای از اسامی و تاریخ‌ها خواهد انجامید و کارکرد شناختی و نگرشی چندانی نخواهد داشت

۷- در تدوین مباحث کتاب تلاش شده است، زمینه‌ها، ریشه‌ها، علت‌ها و پیامدهای حوادث و تحولات تاریخی بحث و بررسی گردد و ضرورت دارد هنگام تدریس این‌گونه مباحث مورد توجه و تأکید بیشتر قرار گیرد

۸- استفاده از وسایل کمک آموزشی مانند رسانه‌های دیداری از جمله نقشه‌ها، نمودارها، جدول‌ها، عکس‌ها، اسلایدها و فیلم‌های آموزشی، باعث گسترش و تعمیق یادگیری خواهد شد. پیشنهاد می‌شود نمودار یا نمودارهایی از تحولات مهم تاریخ اسلام طراحی کنید و هنگام تدریس آن را در معرض دید دانش‌آموزان قرار دهید

۹- مباحثی از محتوای کتاب در قالب **یک توضیح و بیشتر بدانید** ارائه شده است که ارزش و اعتباری همانند سایر مباحث کتاب دارند و لازم است در فرایند تدریس و ارزشیابی مستمر مورد توجه قرار گیرند؛ فقط در ارزشیابی نوبت اول و پایانی از این قسمت‌ها پرسشی طرح نمی‌شود

۱- پرسش‌های نمونه در پایان هر درس، تنها بخشی از مطالب آن درس را پوشش می‌دهند و نباید ارزشیابی به آنها محدود شود

۱۱- در ارزشیابی چه ارزشیابی مستمر و چه ارزشیابی پایانی، مباحث و موضوع‌های اساسی و اصلی کتاب مانند: زمینه‌ها، علت‌ها، هدف‌ها، نتایج و پیامدهای رویدادها و تحولات تاریخی مورد تأکید و توجه قرار گیرد

مؤلف کتاب، کارشناسان و اعضای شورای برنامه‌ریزی گروه تاریخ دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی از طریق:

پیام نگار (ایمیل): history_dept@talif_sch_ir

وب‌گاه (وب‌سایت): http://history_dept_sch_ir

همواره پذیرای پیشنهادها و انتقادهای شما خواهند بود

گروه تاریخ دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

سخنی با دانش آموزان عزیز

* کتاب تاریخ اسلام (۲) قریب به ۶ سده (۶۵ - ۶۵۶ق) از تاریخ اسلام یعنی دوره دوم حکومت امویان (مروانیان) و تمام دوران خلافت عباسیان (۱۳۲- ۶۵۶ق) را در برمی گیرد. در این کتاب، تاریخ زندگانی امامان معصوم علیهم السلام و تشیع و نیز سیر تحولات سیاسی خلافت‌های امویان و عباسیان و حکومت‌های نیمه مستقل و مستقل بررسی و تحلیل می‌شود. در مقطع زمانی مذکور فرهنگ و تمدن اسلامی به اوج شکوفایی رسید و سپس دچار رکود و افول شد. به سبب گستردگی محدوده زمانی و مکانی مقطع مورد نظر، به ناچار روند مهم‌ترین تحولات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جهان اسلام به اختصار مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است و توصیه می‌شود با راهنمایی دبیر ارجمند خویش و با استفاده از مآخذ پایانی کتاب مطالعه و پژوهش را ادامه دهید.

* توجه داشته باشید هدف درس و کتاب تاریخ انباشته کردن حافظه شما از پاره‌ای اسامی، تاریخ‌ها و رویدادها بدون درک رابطه آنها نیست؛ بلکه مقصود شناخت روند مهم‌ترین تحولات تاریخی و تفکر و تأمل درباره آنهاست. به همین منظور در لابه‌لای متن هر درس پرسش‌هایی در قالب فکر کنید و پاسخ دهید و در پایان هر درس فعالیتی با عنوان اندیشه و جستجو طراحی شده است تا ضمن عمیق‌تر کردن فرایند یادگیری، شما را به تأمل و تفکر در پدیده‌ها و تحولات تاریخی وادار کند.

* مطالبی که با عنوان یک توضیح و بیشتر بدانید در لابه‌لای متن درس‌ها گنجانده شده‌اند، اهمیت و اعتباری همچون سایر مباحث کتاب دارند و تنها در ارزشیابی نوبت اول و پایانی از این قسمت‌ها پرسشی طرح نمی‌شود.

* نقشه‌ها، نمودارها، جدول‌ها و عکس‌های کتاب بخشی از محتوا را تشکیل می‌دهند و تأثیر زیادی در فرایند یادگیری دارند. بنابراین، لازم است به دقت مطالعه و یا ملاحظه شوند.

پیشنهادها و انتقادهای شما را از طریق پیام‌نگار (ایمیل) history_dept@talif_sch_ir پذیرا خواهیم بود.

بود

گروه تاریخ دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری